

"Миграционные процессы в современном мире"

В рамках проекта «**В мире жить – с миром жить**: национальная политика, гражданское общество и народная дипломатия»

Nykymailman muuttoliikkeet

Liittyy hankkeeseen **Eletään maailmassa – eletään maailman kanssa**: kansallisuuspolitiikka, kansalaisyhteiskunta ja kansandiplomatia

Зарубежная трудовая миграция: социальный аспект.

Мария Александровна Питухина, Кандидат политических наук, старший научный сотрудник Центра бюджетного мониторинга Петрозаводского государственного университета.

В настоящее время для России характерны общие вызовы с ЕС – старение населения; дефицит трудовых ресурсов; «замещающий» эффект от миграции на рынке труда; социокультурный аспект интеграции мигрантов в принимающее общество, развитие инновационной экономики, основанной на знаниях, второй демографический переход.

Развитие инновационной экономики – один из ключевых вызовов современности. В настоящее время крайне важно понимать, какой уже в ближайшем будущем станет миграционная политика и как она должна вписаться в новую парадигму инновационной экономики. Так, в 2010 году Россия и ЕС приняли свои инновационные стратегии (Стратегия «Инновационная Россия 2020»¹ и «EU Strategy 2020»²). Обе стратегии прописывают новые компетенции, новые технологии, новые рабочие места, новые инновации. Так, в частности, Стратегия «Инновационная Россия 2020» предлагает следующие базовые инновационные компетенции – 1.способность и готовность к непрерывному образованию, постоянному совершенствованию, переобучению и самообучению, профессиональной мобильности, стремление к новому; 2.способность к критическому мышлению; 3.способность и готовность к разумному риску, креативность и предприимчивость, умение работать самостоятельно, готовность к работе в команде и в высококонкурентной среде; 4.владение иностранными языками, предполагающее способность к свободному бытовому, деловому и профессиональному общению.

Очевидно, что оценка качества человеческого капитала мигрантов становится критичной в контексте формирования инновационной политики. Выделяем 2 основных критерия оценки качества человеческого капитала мигрантов: структура профессионального образования зарубежных трудовых мигрантов и Индекс развития человеческого потенциала (ИРЧП) зарубежных трудовых мигрантов.

¹ Стратегия «Инновационная Россия 2020» <http://cluster.hse.ru/cluster-policy/docs/%D0%98%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D1%8F%202020%20-%20%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%20%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2.pdf>

² EU Strategy 2020 <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

Рисунок 1. Структура профессионального образования мигрантов в России, 2015.

ВПО – высшее профессиональное образование; СПО – среднее профессиональное образование; НПО – начальное профессиональное образование.

Индекс развития человеческого потенциала мигрантов (ИРЧП) еще один важны критерий оценки качества человеческого капитала приезжающих в Россию мигрантов. Так, основные миграционные потоки в Россию представлены Украиной (23%), Узбекистаном (20%), Таджикистаном (10%), Казахстаном (9%), Арменией (8%), Китаем (2%). При этом Индекс развития человеческого потенциала перечисленных стран считается средним или ниже среднего (Таблица 1). В то время, как ИРЧП России является высоким (0,778).

Таблица 1. Индекс развития человеческого потенциала основных стран-донором миграционного ресурса в России

Страна-донор	ИРЧП страны (2014)
Украина	0,734
Узбекистан	0,661
Таджикистан	0,607

Для сравнения основные страны доноры миграции в Финляндию, начиная с 2010 года, это Эстония, Россия и Швеция с очень высоким Индексом развития человеческого потенциала - 0.840; 0.778; 0.898.

Выделим два основных вызова зарубежной трудовой миграции (ЗТМ) в России:

- Неприменение компетентного подхода в отношении зарубежных трудовых мигрантов;
- Противоречия в современных миграционных процессах.

Рассмотрим данные вызовы более подробно.

Традиционно выделяются такие негативные особенности ЗТМ в России, как нелегальная миграция; низкая квалификация мигрантов; социокультурный аспект интеграции мигрантов в принимающее общество; «вытесняющий» эффект на рынке труда.

К сожалению, мигранты в России не обладают ни профессиональными (см. рисунок 1), ни социокультурными компетенциями.

В связи с вышесказанным в настоящее время крайне важным является выработка перечня социокультурных компетенций для зарубежных трудовых мигрантов в России, включающего знание правовых основ, толерантность, способность быстро обучаться, умение работать в команде, коммуникативные навыки, клиентоориентированность, знание языка, ориентация на результат, способность разрешать конфликты, организаторские компетенции.

Вызов «противоречия в современных миграционных процессах» для российского общества не является новым. Российское общество условно можно разделить на тех, кто утверждает, что, с одной стороны, замещение миграцией крайне необходимо в условиях старения постоянного населения, с другой стороны, антимигрантские настроения по-прежнему сильны в российском обществе.

В заключении стоит отметить, что ситуация в России и ЕС схожа в том контексте, что не происходит естественного замещения постоянного населения зарубежной трудовой миграцией. С другой стороны, Индекс развития человеческого потенциала мигрантов является критичным при формировании инновационной политики, и на этом направлении у России и ЕС есть серьезные различия.

Työperusteinen maahanmuutto: sosiaalinen näkökanta

Maria Pituhina, yhteiskuntatieteiden lisensiaatti, Petroskoin valtionyliopiston budjettiseurantakeskuksen vanhempi tutkija

Venäjä kohtaa nykyään samoja haasteita kuin EU-maat – väestö ikääntyy, työvoimasta on pulaa, maahanmuutto toimii työvoiman tarpeen täyttäjänä työvoimamarkkinoilla, maahanmuuttajien sopeutumisessa vastaanottavaan yhteiskuntaan korostuu sosiokulttuurinen aspekti, tietotaidon kehitykseen perustuvan innovatiivisen talouden kehitys, toinen demografinen siirtyminen.

Innovatiivisen talouden kehitys on nykyään yksi avainhaasteista. On erittäin tärkeää ymmärtää, millaiseksi maahanmuuttopolitiikka muuttuu lähiaikoina ja miten se sopeutuu innovatiivisen talouden uuteen paradigmaan. Niinpä vuonna 2010 Venäjä ja EU hyväksyivät omat innovatiiviset strategiansa (Innovatiivinen Venäjä 2020 -strategia¹ ja EU Strategy 2020²). Kumpikin strategia muotoilee uudet osaamisalueet, uudet teknologiat, uudet työpaikat ja uudet innovaatiot. Niinpä esimerkiksi Innovatiivinen Venäjä 2020 -strategia tarjoaa seuraavat innovatiiviset perusosaamiset:

1. Kyky ja valmius jatkuvaan opiskeluun, itsensä kehittämiseen, täydennyskoulutukseen ja itseopiskeluun ja ammatilliseen liikkuvuuteen, pyrkimys uuteen
2. Kyky kriittiseen ajatteluun
3. Kyky ja valmius kohtuulliseen riskiin, luovuus ja yrittäjäyys, taito työskennellä itsenäisesti, valmius tehdä työtä tiimissä ja erittäin kilpailukykyisessä ympäristössä
4. Vieraiden kielten taito, joka mahdollistaa vapaan viestinnän arkielämässä, työpaikalla ja ammattilaisten kesken.

On selvää, että maahanmuuttajien ihmispääoman laatu-arvio muuttuu kriittiseksi innovatiivisen politiikan kehityksen kontekstissa. Yleensä erotetaan kaksi tärkeintä kriteeriä kun arvioidaan maahanmuuttajien ihmispääoman laatua: ulkomaisten siirtotyöläisten ammattikoulutuksen rakenne ja siirtotyöläisten inhimillisen kehityksen indeksi (HDI).

¹ Инновационная Россия 2020 (Innovatiivinen Venäjä 2020) -strategia <http://cluster.hse.ru/cluster-policy/docs/%D0%98%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D1%8F%202020%20-%20%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%20%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2.pdf>

² EU Strategy 2020
<http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

Kuva 1. Maahanmuuttajien ammattikoulutuksen rakenne Venäjällä 2015

ammattikorkeakoulututkinto ammatillinen perustutkinto
alempi ammattikoulututkinto peruskoulu

Siirtotyöläisten inhimillisen kehityksen indeksi (HDI) on yksi tärkeä mittari, jonka avulla voidaan arvioida Venäjälle tulevien maahanmuuttajien inhimillisen kehityksen laatua. Venäjälle pyrkivien siirtolaisten lähtömaita ovat ennen muuta Ukraina (23 %), Uzbekistan (20 %), Tadžikistan (10 %), Kazakstan (9 %), Armenia (8 %) ja Kiina (2 %). Mainittujen maiden inhimillisen kehityksen indeksi on keskitasoinen tai keskitasoa alhaisempi (Taulukko 1). Niihin verrattuna Venäjän HDI on korkea (0,778).

Taulukko 1. Tärkeimpien Venäjän maahanmuuttoresursseja täydentävien maiden inhimillisen kehityksen indeksi

Siirtolaisia tuottava maa	Maan HDI (2014)
Ukraina	0,734
Uzbekistan	0,661
Tadžikistan	0,607

Vertailun vuoksi voidaan mainita, että Suomeen pyrkivien siirtolaisten tärkeimpiä lähtömaita ovat vuodesta 2010 lähtien olleet Viro, Venäjä ja Ruotsi, joissa inhimillisen kehityksen indeksi on hyvin korkea - 0.840; 0.778; 0.898.

Erotettakoon kaksi tärkeintä siirtotyöläisten maahanmuuton haastetta Venäjällä:

- osaamiseen perustuvan suhtautumistavan puute suhteessa siirtotyöläisiin ja
- nykyisen muuttoliikkeen vastakohtat.

Seuraavassa näitä haasteita tarkastellaan yksityiskohtaisemmin.

Venäjällä on ollut tapana erottaa sellaisia siirtotyöläisten maahanmuuton negatiivisia erityispiirteitä kuten laitton maahanmuutto, maahanmuuttajien alhainen pätevyystaso, maahanmuuttajien vastaanottavaan yhteiskuntaan sopeutumisen sosiokulttuurinen aspekti ja «syrjäyttävä» vaikutus työelämässä.

Venäjällä siirtolaisilta puuttuu valitettavasti sekä ammatillista (ks. Kuva 1) että sosiokulttuurista osaamista.

Edellä sanotusta seuraa, että nykyään on erittäin tärkeää, että kehitettäisiin luettelo siirtotyöläisten sosiokulttuurisista kompetensseista Venäjällä ja otettaisiin siihen mukaan mm. lainsäädäntöperusteiden tunteminen, suvaitsevaisuus, kyky oppia nopeasti, taito työskennellä tiimissä, viestintätaito, asiakaslähtöisyys, kielitaito, tuloshakuisuus, kyky hoitaa konfliktit, organisatoriset kompetenssit.

Nykyisen muuttoliikkeen vastakohtat -haaste ei ole uusi venäläiselle yhteiskunnalle. Venäjällä yhteisö voidaan suurin piirtein jakaa niihin, jotka väittävät, että muuttoliikkeen avulla voidaan korvata ikääntyvä väestö ja siksi maahanmuutto on erittäin tarpeellinen, ja toisaalta niihin, jotka kuten ennenkin vastustavat voimakkaasti maahanmuuttoa.

Päätteeksi mainittakoon, että tilanne Venäjällä ja EU:ssa on samantapainen siinä mielessä, ettei tapahdu kantaväestön luonnollista korvaamista siirtotyöläisillä. Toisaalta siirtotyöläisten inhimillisen kehityksen indeksi on kriittinen mittari silloin, kun muotoillaan innovatiivista politiikkaa, ja siinä mielessä Venäjän ja EU-maiden välillä on huomattavia eroja.